

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

POLJOPRIVREDA BRDSKO-PLANINSKOG I PRIOBALNOG PODRUČJA U DRUŠTVENOM DOGOVORU O RAZVOJU AGROINDUSTRIJSKOG KOMPLEKSA SR HRVATSKE ZA RAZDOBLJE OD 1981. DO 1985. GODINE

Dragutin JURKO, dipl.ing.

Definiranje mjesta i uloge poljoprivrede brdsko-planinskog i priobalnog područja SR Hrvatske u ukupnim planovima razvoja za razdoblje 1981 — 1985. polazilo je, uz ostalo i od stečenih saznanja i rezultata dobivenih tokom trogodišnjeg ostvarivanja programa utvrđivanja i provjeravanja mogućnosti bržeg razvoja određenih proizvoda na tim područjima.

Prikaz rada i rezultata u ostvarivanju tog programa u toku 1978—81. dat je u prethodnim poglavljima po svakoj od 11 ispitivanih tema.

I pored nekih nedorečenosti a i potrebe, kako to navode neki autori, da se na neka pitanja definitivno odgovori tokom daljnjeg istraživanja, smatramo da se ukupnom poslu prišlo sasvim praktično i egzaktno i da su predočeni, manje više, svi relevantni pokazatelji u odnosu na metode rada i ciljeve istraživanja.

Sve to uz date konkretne preporuke i rješenja, prilagođena specifičnim agroekološkim uvjetima brdsko-planinskog područja, može uz stručnu i dosljednu aplikaciju mnogo pomoći organizacijama udruženog rada i poljoprivrednicima tog područja na bržem razvoju i intenziviranju proizvodnje kukuruza, raži, pšenice, krumpira, graha a posebno stočne hrane (krmne kulture na oranice, pašnjaci, livade) i na toj osnovi intenziviranje razvoja proizvodnje mesa i mlijeka (goveda, ovce, koze).

Osim ovih sasvim egzaktnih tema od neposredne i praktične koristi za proizvođače, predočen je i rad, te rezultati u vezi društveno-ekonomskih i socioloških istraživanja (tema 12 i 13). Te su teme (posebno tema 12) zbog obilja istraženih fenomena, pojava i činjenica koje obilježavaju sadanju ukupnu situaciju na brdsko-planinskom području kao i zbog datih prijedloga koristan doprinos za definiranje politike razvoja ubuduće kao i za sistematsku izgradnju odgovarajućeg društveno-ekonomskog instrumentarija za usmjeravanje i podržavanje mogućeg razvoja agrara u tim područjima.

Stoga i Društveni dogovor o razvoju agroindustrijskog kompleksa SR Hrvatske u razdoblju od 1981. do 1985. godine, neuporedivo više nego bilo koji dokument ranijeg perioda, posvećuje veliku pažnju razvoju tih područja te u Glavi IV definira posebne obaveze sudionika dogovora u odnosu na razvoj poljoprivrede brdsko-planinskog, priobalnog i otočnog područja.

Obaveze su sasvim konkretne i stoga ih valja u cjelini predočiti:

1. »Sudionici ovoga društvenog dogovora suglasni su da do sada stvorene objektivne društveno-ekonomske, materijalno-tehničke i znanstveno-stru-

čne pretpostavke omogućavaju značajnije povećanje proizvodnje, produktivnosti rada i ekonomičnosti u poljoprivredi brdsko-planinskog, priobalnog i otočnog područja.

Da bi se ostvarile ove mogućnosti sudionici se ovoga društvenog dogovora obavezuju da će ukupnom aktivnošću i mjerama potpomagati i podsticati da se postigne slijedeće:

— da se razvojna politika temelji na programu koji polaze od novih tehničko-tehnoloških saznanja uopće, a posebno od provjerenih rješenja dobivenih tokom trogodišnjih egzaktnih istraživanja mogućnosti bržeg razvoja poljoprivredne proizvodnje, provedenih od 1978. do 1981. godine. Na taj način moguće je primjenom utvrđene tehnologije i novostvorenih, prikladnih sorata i hibrida znatno povećati proizvodnju, raži, ječma, zobi, kukuruza, krumpira, pšenice te osobito krmnog bilja na oranici i pašnjacima kao osnove za veću stočarsku proizvodnju posebno goveda, ovaca, koza, dijelom svinja i peradi u društvenoj poljoprivredi i kod društveno organiziranih i usmjerenih tržišnih proizvođača individualnog sektora. Brzo usvajanje novih rješenja i njegova što šira aplikacija osnovni je zadatak organizacija udruženog rada kao i čitave poljoprivredne službe u Republici.

— da se provođenjem odgovarajućih zemljišno-tehničkih zahvata (arondacija, komasacija, agro i hidromelioracija) uredi poljoprivredna zemljišta prvenstveno ona izvan organizirane proizvodnje, kako bi se sjetvene površine povećale za 30.000 ha, a što je uz intenzifikaciju proizvodnje i inovacije uvjet za osjetno povećanje proizvodnje,

— da se moderniziraju postojeće i izgrade nove društvene farme na osnovi novih rješenja u proizvodnji mesa i mlijeka uz osiguranje dovoljnih količina vlastite stočne krme,

— da općine i zajednice općina što prije utvrde u okviru svojih nadležnosti mjere i zadatke kojima će se osigurati ulaganja u realizaciju razvojnih programa, kadrovsko osposobljavanje nosilaca razvoja agrara i njihovo povezivanje s organizacijama udruženog rada s razvijenih područja.

2) Za ostvarivanje programa bržeg razvoja koristit će se sredstva organizacija udruženog rada poljoprivrede i prehrambene industrije, poljoprivrednika, Fonda za razvoj privredno nedovoljno razvijenih krajeva u Republici, poslovnih banaka, velikih potrošačkih centara (snabdjevača gradova i drugih turističkih centara, armije) sredstava Agroindustrijske interesne zajednice za kreditiranje razvojnih programa u Republici, Samoupravnoga fonda za stočarstvo, Poslovne zajednice za duhan i vinogradarstvo, sredstva i ostalih društvenih subjekata zainteresiranih za povećanu proizvodnju i inozemnih zajmova.

Dio navedenih sredstava na osnovu kredita, posebno za program uređenja zemljišta kroz Samoupravni sporazum banaka treba osigurati pod prihvatljivim uvjetima.

U troškovima geodetske premjere vezane su komasacije, Republika će učestvovati sa 100 posto.

Za izgradnju novih moderno koncipiranih društvenih farmi koristit će se i dio sredstava po Zakonu o osiguranju dijela sredstava za razvojne programe u poljoprivredi kojima se potiče proizvodnja mesa i mlijeka u 1981. i 1982. godini («Narodne novine», br. 17/81).

Sudionici ovoga društvenog dogovora smatraju da bi osnovne organizacije udruženog rada iz oblasti poljoprivrede i prerade poljoprivrednih proizvoda na cijelom brdsko-planinskom području trebale koristiti iste olakšice i oslobađanje od plaćanja poreza iz dohotka i zajma za razvoj privredno-nedovoljno razvijenih republika i Socijalističke Autonomne Pokrajine Kosovo, koje su predviđene za nerazvijene općine, pod uvjetom da se definira koje se područje u Republici smatra brdsko-planinskim.

3) Radi podsticanja poljoprivredne proizvodnje, njenog povećanja i bržeg usvajanja inovacija, sudionici društvenog dogovora suglasni su da je potrebno poduzeti i sljedeće mjere:

— nastaviti premiranje proizvodnje kravljeg i ovčjeg mlijeka uz povoljnije tretiranje proizvođača s brdsko-planinskog u odnosu na ravničarsko područje,

— nastaviti premiranje proizvodnje ovčje vune,

— trajno zadržati kreditiranje proizvodnje i zaliha poljoprivredno-prehrambenih proizvoda na principu reeskonta,

— nastaviti kreditiranje uz proširenje programa rezervi mesa u živoj stoci,

— uvesti regrese za umjetna gnojiva uz obavezu kontra isporuka odgovarajućih tržišnih viškova,

— uvesti regres za kvalitetne muške rasplodnjake (bikovi i ovnovi) odnosno njihovu spermu — kao melioratora. Sredstva za ove namjene osigurat će se programima uzgojno — selekcijskog rada u Republici,

— uvesti zaštitne cijene za raž, jaru pšenicu i druge kulture od interesa za Republiku.

4) Sudionici ovoga društvenog dogovora smatraju da je potrebno koristiti komplementarne prednosti koje pružaju agroekološki i tržišni uvjeti u priobalnom području i na otocima. Odgovarajućim rješenjima i mjerama tekuće ekonomske politike, a naročito udruživanjem sredstava zainteresiranih subjekata podsticat će se izgradnja ribarskih brodova i objekata mari-kulture. Isto tako podsticat će se razvojni programi vinogradarstva i vinarstva, maslinarstva i uljarstva, uzgoj agruma, povrća, izgradnja staklenika i plastenika, te peradarskih i ovčarskih farmi.

Zbog opsežnosti cjelokupnog materijala u vezi složenih problema razvoja poljoprivrede brdsko-planinskog i priobalnog područja — predočenog u ovom broju «Agronomskog glasnika» — nije moguće šire se zadržati na ocjeni do sad poduzetih mjera i konkretnih obaveza definiranih u Društvenom dogovoru.

Ipak naznačit ćemo samo najvažnije:

1. Razvojna politika se sve više temelji na programima koji polaze od novih tehničko-tehnoloških saznanja uopće kao i od provjerenih rješenja dobivenih tokom trogodišnjih egzaktnih istraživanja.

2. U programima uređenja zemljišnih površina kao i programa izgradnje objekata za novu dodatnu proizvodnju mesa, mlijeka, jaja i ribe a koji se provode u Republici kao temeljni programi razvoja agrara uopće brdsko-planinsko i priobalno područje zastupljeno je u punoj mjeri.

3. U razdoblju od 1981. zaključno s 1983, veći broj organizacija udruženog rada s područja 22 općine brdsko-planinskog i priobalnog područja koristili su 290 mln din. inicijalnih sredstava u ostvarivanju svojih zemljišnih programa. Ta sredstva osigurala je Agroindustrijska interesna zajednica kao učešće investitorima pod vrlo povoljnim uvjetima (kamata 5%, rok otplate 15 godina). Uz ova sredstva nerazvijene općine su koristile i druga sredstva (Fond za brži razvoj nerazvijenih područja, sredstva vodoprivrede, lokalna sredstva itd.) što sve govori o uspješnom početku jedne šire akcije uređenja zemljišta kao osnove snažnog razvoja u čitavom agrokompleksu. Riječ je o privođenju kulturi davno zapuštenog i neobrađenog zemljišta iz tzv. općenarodne imovine, zatim sanacija livada, rekultiviranje pašnjačkih površina, ponegdje i kupnja zemljišta, zatim provedba arondacionog i komasacionog postupka u cilju sređivanja imovinsko-pravnih odnosa, zaokruživanja, osposobljavanja i proširenja obradivih površina.

Organizacije udruženog rada korisnici navedenih sredstava su »Nacionalni park« — Plitvice, Karlovačka pivovara, MI »Gavrilović« — Petrinja, »Duhan« — Vrgorac, Šumsko gospodarstvo — Supetar, OOUR »Vrana« — Zadar, Poljoprivredna zadruga Martinska Ves, »Koopertiva« — Sisak, PPK Pazin, »Agrolabin« — Labin, PIK Umag, »Agrolaguna« — Poreč, »Jadran« — Buzet, »Puljanka« — Pula, »Vino-voće-duhan« — Imotski, »Vinogradar« — Vis, OOUR Poljoprivreda Drniš, PIK »Neretva«, Poljoprivredna zadruga Bok, »Ekonomija« — Sisak, »Stočar« — Samobor itd.

S ulaganjem u uređenje zemljišta nastavlja se i dalje u okviru udruženih sredstava u Agroindustrijskoj zajednici, te usmjeravanih pod istim, povoljnim uvjetima. U 1984. godini sredstva iz tih izvora za zemljišne programe u općinama brdsko-planinskog i priobalnog područja predviđaju se 126 mln ili 31% od ukupno raspoloživih inicijalnih sredstava za te namjene. Uvođenjem doprinosa iz šire društvene reprodukcije, a na čemu se radi, sredstva će se ubuduće višestruko povećati.

4) U programima izgradnje stočarskih objekata za novu, dodatnu proizvodnju mesa, mlijeka, jaja i ribe usvojenih u Republici za razdoblje od 1981. do 1985. godine, značajno su zastupljene i brojne organizacije udruženog rada s gotovo 40 općina brdsko-planinskog, priobalnog i otočnog područja. Organizacije udruženog rada koriste inicijalna sredstva osigurana iz šire društvene reprodukcije kao učešće od 30—50% (već prema namjeni) u ukupnim investicijskim iznosima. Uvjeti za ta sredstva su povoljni. Kamata iznosi 5,5% uz greis period i 13 godina rok otplate. Sredstva se operacionaliziraju posredstvom Agroindustrijske interesne zajednice za udruživanje sredstava i njihovo poticajno usmjeravanje.

Prema namjenama usmjeravanja su slijedeća:

a) Govedarstvo

— u izgradnji je 7 farmi mliječnih krava ukupno 3210 grla s proizvodnjom od cca 15—16 mln litara mlijeka. Nosioci ovih investicija su mljekara iz Karlovca (Sadilovac), »Mesopromet« — Rijeka (Lič), »Nacionalni park« — Plitvice (Udbina), PIK Zadar (Bokanjac), »Dubrovkinja« (Konavle), »Valtura« i »Agrolabin« (Labin). Inicijalna sredstva iznose 1.061 mln dinara. Navedene farme su pri završetku.

— u izgradnji je ili je već završeno 9 tovilišta junadi s ukupnom godišnjom proizvodnjom od 15520 grla (450 kg/grlo). Inicijalna sredstva iznose 209 mln. Završena su i u proizvodnoj funkciji tovilišta u Umagu, Pazinu, Karlovcu, Glini, Dubici, Sisku a do kraja godine dovršit će se tovilišta u Liču, Puli i Ogulinu.

b) Svinjogojstvo

Veći dio od 7 svinjogojskih farmi je već završen i u proizvodnoj je funkciji.

Težište je stavljeno na izgradnju reproduksijskih centara. Ukupno u bazi 5500—6000 krmača računa se sa 90—100 000 prasadi za tov u kooperaciji, a manjim dijelom u društvenim tovilištima.

Ukupna inicijalna sredstva za svinjogojstvo iznose 443 mln dinara. Reprodukcijski centri su već završeni i u proizvodnoj su funkciji (Topusko, Glina, Petrinja, Sisak). Nosioc investicija je MI »Gavrilović« — Petrinja. U Drnišu je pri kraju svinjogojska farma i u toku je popunjavanje, dok svinjogojska farma skromnih razmjera u Gospiću treba da se završi do kraja 1984. godine.

c) Peradarstvo

Program izgradnje peradarskih farmi je praktički dovršen.

Peradarske farme u Pazinu, Vrbovskom, Crikvenici (»Novljansko polje«), Kostajnici, Cetingradu i Metkoviću su završene s ukupnim kapacitetom godišnje proizvodnje od 300 000 purana, 2,5 mln jednodnevnih pilića, 120 000 pilenki, 25 mln konzumnih jaja, 4 mln rasplodnih jaja, 2,4 mln brojlera, Peradarska farma u Splitu s kapacitetom od 8 mln jednodnevnih pilića bit će završena krajem 1984. godine.

Korištenje inicijalnih sredstava za ukupan program peradarstva iznosi 474 mln dinara.

d) Ovce i koze

Od sedam farmi ovaca i koza dovršena je farma koza u Kninu (Kistanje) s 300 grla, a tokom 1984. g. gradit će se i farma u Vrgorcu s kapacitetom od 4000 koza u društvenom sektoru i kooperaciji.

Završene su i ovčarske farme u Šibeniku (1000 grla) i u M. Lošinj (Unije) 1000 grla, ali još nisu popunjene do punog kapaciteta.

Ovčarske farme s ukupno 6000 ovaca započet će s izgradnjom u 1984. godini u Poreču i Titovoj Korenici i bit će dovršene u 1985. godini.

Ukupna ustupljena inicijalna sredstva za navedeni program izgradnje farmi ovaca i koza iznose 165 mln dinara.

e) Ribarstvo

Slatkovodno ribarstvo (šaran) proširuje se na područje Jastrebarskog, dok su izgrađena četiri nova ribogojilišta pastrva i puštena u proizvodnju u Kninu, Sinju, Čabru i Splitu s ukupnim kapacitetom cca 600 tona konzumne pastrve.

Uspješno su dovršeni veliki programi marikulture u Zadru (350—400 tona lubina) te program uzgoja školjkaša (1000—1200 tona dagnji te kame-nica) u Rovinju.

Uskoro otpočine i novi program vještačkog uzgoja bijele morske ribe u Rovinju.

Predviđena (a većim dijelom i već korištena) inicijalna sredstva iznose 318 mln dinara.

f) Ribarski brodovi

S programom izgradnje 16 ribarskih brodova otpočelo se još 1979. godine (»Školjka« — Poreč, »Mirna« — Rovinj, »Neptun« — Komiža, »Adria« — Zadar, »Mardešić« — Sali). Također je podržana rekonstrukcija istraživačkog broda »Bios« (Institut za oceanografiju i ribarstvo — Split).

Raspoloživa inicijalna sredstva za navedene namjene iznose iz izvornih sredstava Agroindustrijske zajednice 398,1 mln te 159,6 mln dinara, šire društvene reprodukcije (Zakon o osiguravanju sredstava za meso i mlijeko).

Od navedenih brodova tokom 1983. godine dovršeno je 7 brodova koji su ušli u eksploataciju, četiri broda se preuzimaju sredinom 1984. godine dva u drugoj polovini 1984. a četiri broda će se dovršiti i preuzeti krajem 1984. godine, početkom 1985. godine.

g) Razvoj kooperacije u proizvodnji mesa i mlijeka

Razvoj kooperacije u proizvodnji mesa i mlijeka podržava se pod istim uvjetima kao i proizvodnja na društvenom sektoru.

— za nabavku 1110 rasplodnih junica utrošeno je 41,4 mln dinara inicijalnih sredstava. Vrijednost nabavljenih junica kooperanti vraćaju isporukom mlijeka mljekarama u Karlovcu, Zadru, Puli, Rijeci i Splitu.

— nosioci razvoja — radne organizacije, poljoprivredne zadruge (Ozalj, Jurovski Brod, Duga Resa, Vrbovsko, Gospić, Titova Korenica) koristili su 75,1 mln dinara inicijalnih sredstava za proširenje familijarnih farmi za proizvodnju 4450 tovnih svinja, 2050 toвне junadi i teladi, za nabavku 500 ovaca te 550 krava s cca 1 mln litara mlijeka.

— društveni reprodukcijski centri osiguravaju na brdsko-planinskom području kooperantima cca 75000 prasadi do 25 kg da bi ih oni toveli do 100 kg. (Vrgin Most, Vojnić, Topusko, Glina, Petrinja, Sisak, Drniš, Korčula, Gospić),

— također više miliona jednodnevnih pilića, pačića, purića, namijenjeno je za daljnji tov kod kooperanata (Istra, Banija, Kordun, Dalmacija).

5) Početak i tok veoma značajnih ulaganja pod povoljnim kreditnim uvjetima u razvoj primarne poljoprivredne proizvodnje na brdsko-planinskom i priobalnom području (uređenje i proširenje obradivih površina, izgradnja stočarskih objekata za proizvodnju mesa, mlijeka, jaja i ribe) znatno će ojačati materijalnu osnovu društveno-organizirane poljoprivrede.

U cilju podrške proizvodnji nužne su međutim slijedeće mjere:

— preuzimanje kravljeg i ovčjeg mlijeka treba proširiti i na mlijeko koza te znatno povećati iznos premija,

— premije valja osigurati i za najveći dio tržišnih viškova ratarsko-stočarskih proizvoda,

— što prije izgraditi sistem subvencioniranja i regresiranja sjemenskog i rasplodnog materijala te umjetnog gnojiva i sredstava za zaštitu bilja te pogonskog goriva (za sada je uveden samo regres za kvalitetne rasplodnjake i spermiju za potrebe oplodivanja krava i ovaca),

— reeskontni sistem kreditiranja tekuće proizvodnje i zaliha koji inače postoje za osnovne poljoprivredne proizvode, treba ne samo nastaviti nego i proširiti obzirom na tipične proizvode brdsko-planinskog područja,

— utvrditi povoljniji porezni sistem za poljoprivrednike. Potrebno je u cijelosti osloboditi poreza poljoprivrednike iznad 500 metara nadmorske visine, te osjetno reducirati zahvaćanja iz dohotka organizacija udruženog rada u poljoprivredi.

S ovim mjerama u osnovi bi se zaokružio sistem diferenciranih mjera ekonomske politike, a koji bi se odnosio na društvene i individualne poljoprivrednike s područja 63 — brdsko-planinskog, priobalnog i otočnog područja, — 58 općina južno te 5 općina sjeverno od rijeke Save (kako je to definirano u temi br. 12.) ili barem na 43 općine koje je svojevremeno u 1981. godini, odredilo Izvršno vijeće Sabora SR Hrvatske kao područja kojima je neophodna i posebna podrška u cilju bržega razvoja.

6) Sadanji nivo poljoprivrede na brdsko-planinskom području, kako je to uvodno već konstatirano, determiniran je daleko više postojećim stanjem opće organiziranosti, posebno stanjem kadrova, nego li agro-ekološkim i drugi muvjetima kojima se obično unaprijed opravdava nezadovoljavajuće stanje poljoprivredne proizvodnje.

Uz ostalo i provedena istraživanja nedvojbeno su pokazala da je sada-nji stupanj tehničko-tehnoloških i bioloških saznanja takav da se uz dos-ljedno sprovođenje u praksi može ostvariti veoma brzo osjetljiv porast pro-izvodnje po jedinici proizvodnog kapaciteta.

Međutim to je sfera stručnosti, znanja, to su kadrovi koji još nisu na brojnim punktovima brdsko-planinskog područja zauzeli svoja mjesta i ko-jima se, ukoliko uopće želimo ma kakav napredak, mora odlučno i bez oklijevanja pružiti šansa.

Postojeća kadrovska struktura je u potpunom neskladu s potrebama kao i mogućnostima koje inače postoje. Od ovog, a prije ičeg drugog treba početi, želimo li mijenjati stanje stvari.